

Останчук Марія Олександрівна,
судовий експерт Хмельницького науково-
дослідного експертно-криміналістичного
центру МВС України

СУДОВО-ЕКСПЕРТНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ РОЗСЛІДУВАННЯ ЕКОНОМІЧНИХ ЗЛОЧИНІВ

Поширення економічної злочинності, що має місце практично в усіх сферах функціонування держави, завдає значної шкоди її розвитку. Зазначене негативно впливає на ефективність діяльності органів державної влади і управління, знижує довіру громадян до них, загрожує національній безпеці України та ускладнює нормальні відносини з іноземними державами.

До економічних злочинів відносять злочини, що вчиняються в економічній сфері і які мають в якості прямого мотиву отримання винуватцем економічної вигоди [6, с. 190]. При характеристиці економічних злочинів виходять з того, що це систематично і тривало здійснюване під прикриттям легальної господарської діяльності протиправне діяння в економічній сфері [8, с. 159].

Головними особливостями економічних злочинів є: маскування під законну економічну діяльність; вміння злочинців пристосовуватись до нових форм і методів підприємницької діяльності; досконале володіння ринковою ситуацією; використання прогалин чинного законодавства, яке регулює підприємницьку діяльність [5, с. 58].

Найбільш поширеними злочинами в економічній сфері є:

- 1) злочини у сфері власності, пов'язані з шахрайством, розкраданням майна, зловживанням службовим становищем;
- 2) злочини у сфері виконання бюджету;
- 3) злочини у сфері фінансових відносин;
- 4) злочини у сфері підприємницьких відносин;
- 5) злочини у сфері захисту від монополізму і недобросовісної конкуренції;
- 6) злочини у сфері обслуговування населення;
- 7) злочини у сфері митного регулювання (контрабанда) [7, с. 74].

Одним із основних інструментів розкриття економічних злочинів є судово-експертне забезпечення процесу розслідування, яке полягає у проведенні різних видів незалежних судових експертиз.

Відповідно до положень чинного законодавства, судова експертиза – це дослідження на основі спеціальних знань у галузі

науки, техніки, мистецтва, ремесла тощо об'єктів, явищ і процесів з метою надання висновку з питань, що є або будуть предметом судового розгляду [1].

Варто зауважити, що в процесі розкриття економічних злочинів не обмежуються проведенням суто економічних експертиз (за експертними спеціальностями: 11.1 «Дослідження документів бухгалтерського, податкового обліку і звітності», 11.2 «Дослідження документів про економічну діяльність підприємств і організацій», 11.3 «Дослідження документів фінансово-кредитних операцій» та 13.9 «Економічні дослідження у сфері інтелектуальної власності»). Судово-експертне забезпечення розслідування економічних злочинів охоплює значно ширший спектр судових експертиз, що пов'язано зі значним різноманіттям злочинів в економічній сфері.

Так, судово-експертне забезпечення розслідування злочинів, пов'язаних із привласненням, розтратою майна або заволодінням ним шляхом зловживання службовим становищем, а також інших злочинів у сфері господарської та службової діяльності, державного управління тощо вимагає також призначення та проведення таких видів судових експертиз: судово-товарознавчих (експертна спеціальність 12.1 «Визначення вартості машин, обладнання, сировини та товарів народного споживання»); земельних (за експертними спеціальностями: 10.7 «Розподіл земель та визначення порядку користування земельними ділянками», 10.14 «Оцінка земельних ділянок» та 10.20 «Дослідження з питань землеустрою»); криміналістичних (за експертними спеціальностями: 1.1. «Дослідження почерку і підписів», 2.1 «Дослідження реквізитів документів», 2.2 «Дослідження матеріалів документів», 2.3 «Дослідження друкарських форм та інших засобів виготовлення документів») та інших. Причому, зазначений вище перелік не є вичерпним і залежить від конкретних обставин, за яких було вчинено певний економічний злочин.

Судово-експертне забезпечення розслідування економічних злочинів являється одним із основних засобів доказування обставин у судовому провадженні із економічних правопорушень щодо господарської діяльності суб'єктів різних форм власності. Аналізуючи судову практику, слід зазначити, що встановлення ряду обставин правопорушення економічного спрямування є ключовим у процесі доказування і неможливим без використання знань судового експерта [4, с. 42].

Проведення судових експертиз під час розслідування економічних злочинів сприяє накопиченню доказової інформації, а отже, є необхідною та невід'ємною складовою частиною кримінального процесу [2, с. 185–186].

Порядок призначення різного виду експертиз при розслідуванні економічних злочинів практично нічим не відрізняється від загального порядку проведення цієї слідчої дії. У кримінальних провадженнях, порушених за фактами вчинення злочинів у даній сфері, питання зазвичай групуються за видами господарської діяльності.

Сучасний стан економічних процесів спричинив суттєве ускладнення процесу проведення судових експертиз, у зв'язку з наявністю великого різноманіття об'єктів експертиз та збільшення числа прошарків у фрагментах господарської діяльності, які виносяться на експертне дослідження. Відповідно, пошук відповідей на поставлені питання (вирішення експертних завдань) неухильно приводить до розширення існуючих та розробки нових методів, засобів та методик дослідження, що охоплюють все більше коло різноманітних об'єктів - документально зафіксованих господарських фактів, явищ, операцій, в часових та логічних межах, визначених конкретним питанням, запропонованим на дослідження судовому експерту. Тобто здійснюється динамічний розвиток наукових потреб судово-експертного забезпечення розслідування економічних злочинів.

Таким чином, одним з дієвих засобів протидії злочинам у сфері економіки є їх своєчасне виявлення, розкриття й притягнення до відповідальності усіх причетних до злочинної діяльності осіб. Вирішення таких завдань не може бути результативним без використання спеціальних знань і можливостей експертних служб та підрозділів, призначення й проведення експертних досліджень.

Судово-експертне забезпечення протидії економічній злочинності має на меті створення належних умов для встановлення предмету злочинного посягання та визначення суми завданих збитків і доведення причетності конкретних осіб до підготовки, вчинення, приховування слідів і наслідків злочинних посягань. Все це сприяє успішному доказуванню, всебічності розгляду матеріалів кримінального провадження, об'єктивізації отриманих результатів досудового розслідування і водночас слугує забезпеченню дотримання прав та інтересів кожного з учасників кримінального судочинства.

Список використаних джерел

1. Закон України «Про судову експертизу» (зі змінами та доповненнями). Відомості Верховної Ради України. 1994. № 28. Ст. 232.
2. Давиденко В.С. Спеціальні знання в розслідуванні економічних злочинів. Юридичний часопис Національної академії внутрішніх справ. 2016. № 2. С. 178–188.

3. Денисюк С.Ф. Криміналістичне забезпечення: проблеми визначення та шляхи їх подолання. Форум права. 2010. № 4. С. 281–285.
4. Євдокіменко С.В. Перспективи розвитку судово-економічних експертиз. Наше право. 2016. № 2. С. 42–46.
5. Кальман О.Г. Економічна злочинність і суміжні з нею поняття. Проблеми законності. 2002. Вип. 55. С. 133–141.
6. Пузиков В.В. О соотношении понятий экономическая и беловоротничковая преступность. Теоретическое и правовое обеспечение реформы в сфере борьбы с преступностью в республике Беларусь: материалы международной научно-практической конференции (Минск, 22–23 апреля 1999 г.). Минск: «Право и экономика», 1999. С. 189–193.
7. Савчук Т. І. Поняття економічних злочинів та їх види. Право і бізнес. 2009. № 1. С. 71–75.
8. Чеберяк П. П. Використання криміналістичних знань у доказуванні за кримінальними провадженнями про економічні злочини. Наукові записки ЛУБП. 2012. № 9. С. 158–163.